

РЕЦЕНЗИЯ

От: *доц. д-р Еленита Великова;*
УНСС, КАТЕДРА „ИКОНОМИКА НА ТУРИЗМА“;
Научна специалност „Икономика и управление (Туризм)“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** в професионално направление 3.9 „Туризм“, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, по *научна специалност „Икономика и управление на туризма“*.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 3378/19.12.2016 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград.

Автор на дисертационния труд: Диана Цветанова Далева
Тема на дисертационния труд: Моделиране на ефективността на туристическата реклама в спортния туризъм

1. Информация за докторанта

Докторант Диана Цветанова Далева се е обучавала по докторска програма към *катедра „Туризм“*, *Стопански факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“*, *Благоевград* по *научна специалност „Икономика и управление на туризма“*, професионално направление 3.9 „Туризм“, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, съгласно Заповед на Ректора на ЮЗУ № 213/04.02.2014 г. Обучението е осъществено в *редовна форма* през периода 2014-2017 година.

Докторант Далева е родена на 02.03.1989 г. Висшето си образование получава в ЮЗУ „Нефит Рилски“, Благоевград, катедра „Туризм“ на Стопанския факултет. Бакалавърската и магистърската ѝ тези са в сферата на туризма, което показва траен интерес на докторанта към изследователските въпроси на проблематиката, на която е посветен и докторантският ѝ труд. От 2014 година е зачислена като редовен докторант към катедра „Туризм“ на ЮЗУ.

Интерес представлява и професионалният опит на докторант Далева. Както по време на обучението си, така и след това тя е заемала различни позиции в сферата на туризма, в България и в чужбина. Към настоящия момент е офис мениджър и организатор на събития в

Организация на еврейската общност в България „Шалом“. Правят впечатление и практиките ѝ в хотел „Бачиново“ и Туристическия информационен център в Благоевград.

Периодът на зачисляване и формата на докторантурата (редовна), както и фактът, че докторант Далева е допусната до публична защита, са доказателство за това, че задачите в индивидуалния план са изпълнени и са спазени всички нормативни изисквания, необходими за допускането до защита на дисертационен труд. Задължителните докторантски минимума са положени успешно. През периода на обучение докторантът проявява необходимата активност, както по отношение на публикациите ѝ, така и по отношение на участието ѝ в редица научни конференции и форуми.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е разработен в обем от 206 стандартни страници и включва увод, четири глави, заключение, списък на таблиците и фигурите (5 стр.), приложения (9 стр.) и списък на използваната литература (15 стр.). В основния текст последователно са разгледани особеностите на спортния туризъм, спецификата на рекламната политика на туристическите предприятия, различни модели на туристическата реклама и методи за оценката им, данни от анкетно проучване за рекламата на спортния туризъм в България и Израел и препоръки за изграждане на ефективна реклама на спортния туризъм в България. На тази структура и оформлението на дисертацията може да се даде добра оценка.

Темата на дисертационния труд е формулирана добре. Уводът съдържа необходимите реквизити. Актуалността на темата според нас се нуждае от известно прецизиране и задълбочаване. Изтъкната е ролята и значението на туризма, в т.ч. и на спортния туризъм, но защо именно ще се изследва ефективността на туристическата реклама в спортния туризъм и какво ще допринесе нейното моделиране не става ясно. Освен това още от самото начало на дисертационния труд има някои стилистични неточности, като например „най-водещите икономически индустрии в света”, на стр. 9 и др., които докторантът следва да прецизира в бъдещата си работа. Обектът и предметът на изследване са правилно определени. Целта на дисертационния труд е да се направи оценка на ефективността на рекламата на спортния туризъм на примера на туристическите дестинации България и Израел, както и да се предложи модел за по-нататъшното ѝ развитие посредством залагане на конкретни стратегически цели, действия и конкретни мерки за подобряване на съществуващото присъствие като вече изграден образ. Така формулирана,

изследователската цел е постигната. В съответствие с поставената цел са изведени четири изследователски задачи. Основната цел и задачите са коректно изведени, като отразяват извършената изследователска работа от докторанта.

Изследователската теза, че изграждането и поддържането на ефективна туристическа реклама на спортния туризъм е необходима, възможна и постижима управленска цел, постигането на която води до повишаване разпознаваемостта на дестинациите за спортен туризъм, също се нуждае от известно прецизиране според нас. В дисертационния труд е изследвано равнището на разпознаваемост на рекламата на спортния туризъм в две сравнително непопулярни дестинации за практикуване на такъв, като на тази основа е разработен модел за подобряване на туристическата реклама. Ефективността на този модел може да бъде предмет на изследване в бъдещи научни разработки. Със своите достойнства се отличават методологическият инструментариум и ограничителните условия. Използваната съвкупност от методи и подходи позволява на докторанта да извърши добросъвестно своето изследване, а ограниченията насочват анализите в конкретната тематика и постигането на основната цел на дисертационния труд.

Списъкът с използваната литература е съставен от 171 източника, 22 от които са на кирилица, 75 – на латиница и 12 са интернет източниците. Изложението и използваната литература показват, че докторантът се е запознал със значителен брой литературни източници. Те са правилно цитирани, преобладава и аналитичния подход в използването им, което също е положителен момент в дисертацията. Преобладаващият брой литературни и информационни източници са на латиница (основно на английски език), с цел да се проучат водещите международни публикации, имащи отношение към темата на дисертацията. Изследването включва 62 фигури и 20 таблици, които допълнително онагледяват основните изследователски резултати. Стилът на дисертацията, както беше посочено по-горе, се нуждае от изглаждане.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В първа глава докторант Далева има за цел да анализира основните понятия, засегнати в дисертацията. Логично е направен и преглед на съществуващата литература. Не става ясно обаче кои са авторските дефиниции или към кои становища се придържа докторантът. Логично би било според нас всяка глава да започва с кратко въведение в разглежданата проблематика, а в края на всеки параграф да се извеждат основните изводи от него. Въпреки известните неточности (като например

на стр. 21 се говори за „твърда дефиниция”, на стр. 23 се говори за пет групи спортен туризъм, а са посочени само четири и др.) в този параграф от дисертацията е изяснена същността на спортния туризъм в хронологичен порядък. В последващото изложение е включена типологията му, като отново се забелязва известна липса на логическа последователност в представянето на отделните видове спортен туризъм. В последния параграф от първа глава са анализирани спортните събития като мотиватори за туризъм, което прави наименованието ѝ неточно.

В глава втора на дисертационния труд, предвид всеобхватността на темата му и предмета на изследване, акцент е поставен върху рекламната политика. В първия параграф е разгледана ролята на изключителното предложение за продажба, като основен лост за ефективността на рекламата. Внимание се обръща и на брандинга на дестинацията и на това как потребителите приемат дестинацията в съзнанието си. Съдържанието на този параграф би спечелило в значителна степен, ако по-ясно се открие значението на ИИП за спортния туризъм. Във втора точка са разгледани някои основни класификации на различните форми и начини за рекламиране. В трета точка е изяснено рекламното планиране и организацията на рекламните дейности, като коректно и нагледно са изведени отделните етапи от тази дейност. Тук отново според нас дисертацията би спечелила, ако докторантът ясно обоснове необходимостта от включването на анализите и направи преход към последващите изследвания.

В трета глава са разгледани методи за оценка на ефективността на туристическата реклама и са разработени критерии за тази оценка. В точка първа се разглеждат различни модели на въздействие на рекламата. На тази основа се стига до фигура за бенефициентите на рекламата на спортния туризъм, която е от основно значение за изследванията и изводите в четвърта глава. Обосновката на пътя, по който се стига до тези бенефициенти обаче, трябва да бъде представена по-подробно. В точка втора са изведени 15 критерия за оценка на ефективността на туристическата реклама, на които се основават анкетните проучвания и анализите в четвърта глава. В трета точка са адаптирани различни методи, които могат да послужат при измерването на ефективността на туристическата реклама. Посочено е, че ще бъде представен корелационен анализ за връзките между отделните критерии.

В четвърта глава са представени резултатите от проведено паралелно анкетно проучване в България и Израел. Направената анкетата съдържа 22 въпроса, като е попълнена от 102-ма български граждани и от 84-ма граждани на Израел. Оценката на ефективността на туристическата

реклама в спортния туризъм е извършена спрямо 15 критерия, които се съдържат в 22-те въпроса от анкетата. Основната цел на изследването е да установи до каква степен рекламата на спортния туризъм и самия спортен туризъм са интегрирани и разпознаваеми. И за двете страни са разработени корелационни матрици, в които са включени само онези критерий, които са показали най-висока степен на корелационна връзка при направения корелационен анализ между всичките критерии. В последната част на дисертацията е разработена стратегия за повишаване равнището на спортния туризъм в България, състояща се от пет подцели, които са описани в табличен вид. Показани са и възможните рискове, които могат да застрашат реализацията на програмата, както и водещите и партниращите институции, отговорни за развитието на стратегията. На препоръките за изграждане на ефективна реклама на спортния туризъм в България може да се даде висока оценка, таблиците обаче също се нуждаят от по-подробна обосновка.

В методологически план дисертацията е ясна. Разработената методика, етапите на проучванията, корелационните матрици и предписанията успешно могат да се използват както в теорията, така и в практиката за установяване на ефективността на туристическата реклама. Интересни биха били и резултатите от внедряването на разработения мастерплан. Предложената методика позволява постигането на целта на научното изследване и решаването на задачите му.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертационният труд е посветен на актуален и значим проблем, който все още е недостатъчно изследван в българската литература по туризъм. Това дава възможност за редица новаторски моменти и обосновани заключения, които в значителна степен ще подобрят туристическата теория и практика. Приемам направените от докторанта приноси. Считаю, че самооценката на докторант Диана Далева е прецизна. Според мен в дисертационния труд могат да се открият следните приносни моменти с теоретичен и научно-приложен характер:

- Обобщена и доразвита е теорията за спортния туризъм и е определено неговото място и значение в съвкупното туристическо предлагане.
- Анализирани са моделите и рекламните концепции на изключителното предложение за продажба и е изведена последователността в извършването на рекламните дейности.
- Разработена е съвкупност от методи за измерване и анализ на ефективността от туристическата реклама на спортния

туризъм, включваща критерии, корелационни матрици и експертни оценки.

- Разкрити са корелационните взаимовръзки между отделните критерии за ефективна туристическа реклама в конкретно разглежданите в дисертационния труд дестинации – България и Израел.
- Предложен е ефективен план, съставен от стратегически цели и конкретни действия, насочени към подобряване състоянието на спортния туризъм в България.

Считам, че приносите моменти в дисертацията са резултат на самостоятелната работа на авторката. Те обогатяват туристическата теория и практика и предлагат нов подход в рекламната дейност на българския спортен туризъм.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

По дисертационния си труд докторант Далева има 5 публикации. Четири от публикациите са доклади, изнесени на международни и национални научни форуми. Три от докладите са на английски език. Безспорно най-ценна е колективната монография „Аспекти на културата в трансформацията се свят“, в която докторант Далева е взела участие. Тя е отпечата в Университетско издателство „Неофит Рилски“ през 2015 г. Считам, че тези публикации представляват реално постиженията на докторанта и са достатъчно представителни, за да се огласят резултатите от дисертационния труд пред академичната общност и заинтересованите делови кръгове от практиката.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът достоверно възпроизвежда съдържанието на труда. Подготвен е в обем от 58 страници компютърно набран текст и е съставен от четири части, които се отнасят за общата характеристика на дисертационния труд, основното му съдържание, справка за научните приноси и списък на публикациите, свързани с дисертационния труд. Изложението му в синтезиран вид представя най-важните части на дисертацията.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Въпреки достойнствата на дисертационния труд могат да бъдат очертани и някои слабости, които са характерни за всеки млад изследовател. Някои от тях бяха представени при оценката на резултатите от дисертационния труд, като съответно посочихме и препоръки за

подобряването на труда. Като основен недостатък на дисертационния труд считаме липсата на ясно изразено критично становище на докторанта по отношение на изследваната проблематика и при анализа на използваната литература. Дисертацията в значителна степен би спечелила, ако докторант Далева ясно изрази позиция и становище по разглежданата проблематика, както и по-ясно да открие основните достойнства на труда чрез известно подчертаване на текста. Също така едва в четвърта глава е обърнато внимание на някои основни термини, като например «модел» и «мастърплан», които касаят и самото наименование на дисертационния труд. Целесъобразно е обособяването им още в първа глава. Налице са и доста технически и лексикални несъответствия, които предполагаме, че се дължат на разликите в текстообработващите програми и спазването на сроковете по приключването на дисертацията. Необходимо е също кратко въведение и кратко обобщение на всяка една глава, в които да се подчертае на какво ще се акцентира и какви са основните изводи и обобщения от нейното разглеждане. Изведените пропуски не намаляват качествата на труда като научна разработка и следва да бъдат взети под внимание по целесъобразност в бъдещата научна работа на докторант Далева.

Съдържателният анализ на дисертационния труд на Диана Далева поставя на дневен ред следния въпрос:

1. На каква основа беше включена в изследванията и анализите Израел като туристическа дестинация за спортен туризъм?

8. Заключение

В дисертационния труд са поставени ясни цели и задачи, които докторант Диана Далева безспорно е постигнала и изпълнила. Изследването е задълбочено, добре аргументирано и добросъвестно. Проучена е както съществуващата литература, така и актуални документи в изследваната област. Анализите са коректни, препоръките обосновани и произтичащи от резултатите от изследването. Авторефератът съответства на съдържанието на дисертационното изследване. Самооценката за научните приноси е точна и отговаря на действителните приноси. Диана Далева има сериозни научни публикации по темата на дисертацията, представени на национални и международни форуми, публикувани в значими издания и признати издателства. Рецензираната дисертация представлява творческо постижение, което като тематика, теоретични обобщения, изводи и препоръки има своето безспорно значение за теорията и практиката в туризма.

Всичко това ми дава основание да предложа на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Диана Цветанова Далева образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление на туризма“, в професионално направление 3.9. Туризм..

Дата 20.01.2017 г .
Гр. София

Рецензент: .....
/доц. д-р Е. Великова/